

УДК 338.26:332.1

**УДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДОЛОГІЇ СОЦІАЛЬНОГО АУДИТУ
ОРГАНІЗАЦІЙ ЗАЛІЗНИЧНОГО ТРАНСПОРТУ****Євсєєва О.О., д.е.н.***E-mail: polkya@meta.ua**Українська державна академія залізничного транспорту
м. Харків*

Обґрунтовано актуальність і практичну значущість наукових досліджень, спрямованих на вдосконалення методології соціального аудиту організацій залізничного транспорту. Виявлено фактори, які перешкоджають розвитку методології соціального аудиту діяльності організацій. Систематизовані вимоги, які пред'являються до аудиторських доказів. Доведено, що інтеграція методів аудиту відповідності, ефективності, стратегічного аудиту забезпечує комплексну оцінку соціальної політики організацій залізничного транспорту. Розкрита роль соціального аудиту в системі обліково-аналітичного забезпечення діяльності організації залізничного транспорту. Виявлені особливості діяльності організацій залізничного транспорту та їх вплив на характер аналітичних процедур соціального аудиту. Обґрунтовано, що застосування аналітичних процедур соціального аудиту суттєво збагачує обліково-аналітичне забезпечення діяльності організацій залізничного транспорту, так як сприяє підвищенню інформаційної прозорості їх функціонування, дозволяє виявляти найбільш значимі аспекти соціальної діяльності і повніше відображати їх у системі звітності.

Ключові слова: соціальний аудит, методологія, соціальна політика, організація, залізничний транспорт

UDC 338.26:332.1

**IMPROVEMENT OF METHODOLOGY OF SOCIAL AUDITING
ORGANIZATIONS OF RAILWAY TRANSPORT****Ievsieieva O.A., Doctor of Economics***E-mail: polkya@meta.ua**Ukrainian state academy of railway transport
Kharkiv*

It has been substantiated actuality and practical importance of scientific research aimed at improving the methodology of social audit organizations of railway transport. Factors which hinder the development of social audit of activity of the organizations have been detected. The requirements that apply to audit evidence have been systematized. It has been proved that the integration of methods of audit compliance,

effectiveness, and strategic audit provides a comprehensive assessment of social policy organizations railway. The role of social audit in system of accounting and analytical maintenance of activity of the organization of railway transport has been developed. The activity features of the organizations of railway transport and their influence on the character of the analytical procedures of social audit has been revealed. It has been substantiated that the application of analytical procedures of social audit significantly enriches accounting and analytical maintenance of activity of organizations of railway transport, as it facilitates increasing of the information transparency of their operation, makes it possible to identify the most important aspects of social activities and better reflect them in the reporting system.

Key words: social audit, methodology, social policy, organization, railway transport

Актуальність проблеми. Для виявлення ступеня задоволеності соціальних потреб персоналу, споживачів послуг, необхідне здійснення процедур соціального аудиту, що дозволяють оцінити результати підприємницької та соціальної діяльності організацій залізничного транспорту, а також їх реальний внесок у вирішення соціальних та економічних проблем території.

Науково-обґрунтовані процедури соціального аудиту організацій сприяють вдосконаленню обліково-аналітичного забезпечення діяльності залізничного транспорту в результаті систематизації інформації бухгалтерської, статистичної та податкової звітності з урахуванням значущості розкриття відомостей про економічну та соціальну результативності функціонування. Однак застосування традиційних теоретичних і методологічних підходів соціального аудиту корпоративних структур у залізничному транспорті недоцільно з причини їх орієнтованості на зовнішню незалежну оцінку параметрів соціальної відповідальності, а також у зв'язку з переважанням методів, які передбачають суб'єктивізм аудиторів або інших осіб, які виступають експертами певних напрямків соціальної сфери.

Соціальний аудит, облік і звітність в Україні перебувають на стадії становлення, що обумовлює недостатнє наукове вирішення низки питань, пов'язаних з визначенням його мети, завдань і об'єктів. Слід також зазначити, що соціальний аудит як засіб вимірювання впливу тієї чи іншої організації на суспільство не отримав належного розвитку у зв'язку з відсутністю повноцінної інформаційної основи для формування об'єктивної оцінки внеску економічних суб'єктів у соціально-економічну

ситуацію. Ставлення до соціального аудиту як до системи діагностики соціально-економічних відносин на підприємстві або в певному виді економічної діяльності відображає лише одну сферу контролю і не сприяє комплексному вирішенню соціальних проблем. Це доводить актуальність і значимість наукових досліджень теорії, організації та методики соціального аудиту як основи формування обліково-аналітичного забезпечення діяльності організацій залізничного транспорту.

Аналіз останніх наукових досліджень. Проблемам розвитку методичного забезпечення контрольно-аналітичної діяльності на різних етапах розвитку економіки присвятили свої дослідження зарубіжні вчені: Е.А. Аренс, Л. Бернстайн, Р. Додж, К. Друрі, Б. Коллас, Д. Міддлтон, Ж. Перар, М. Поукок, Дж. Робертсон, А. Тейлор, Д. Фостер, Р. Холт, Р. Брейлі, С. Майерс, Е. Хелферт, Ф. Шарп та ін. Акцент на проблемах розвитку соціального аудиту організацій зробили у своїх наукових публікаціях О.О. Воловик [1, 2], Т.Є. Зерчанінова [3], А.Р. Муратова [4], І.В. Новикова [5], Т.В. Осипова [6], Ю.М. Попов [7, 10], Д.В. Резніченко [8], О.А. Шулус [10], В.О. Тер-Акоп'ян [11], В.І. Хаваліц [12]. Однак специфічність соціального аудиту, відставання його розвитку від еволюції фінансового аудиту призвели до того, що вирішені лише локальні проблеми методичного забезпечення аудиторської оцінки соціальної діяльності економічних суб'єктів. Це зумовило актуальність і практичну значущість нашого дослідження.

Мета роботи полягає в узагальненні теоретичних положень і розробці науково обґрунтованих рекомендацій щодо вдосконаленню методології соціального аудиту організацій залізничного транспорту. Для реалізації цієї мети були поставлені та вирішені наступні завдання: обґрунтовано актуальність і практична значимість наукових досліджень, спрямованих на вдосконалення методології соціального аудиту організацій залізничного транспорту; виявлено чинники, що перешкоджають розвитку методології соціального аудиту діяльності організацій; систематизовані вимоги, які пред'являються до аудиторських доказів; доведено, що інтеграція методів аудиту відповідності, ефективності, стратегічного аудиту забезпечує комплексну оцінку соціальної політики організацій залізничного транспорту.

Викладення основного матеріалу дослідження. Цілі роботи залізничного транспорту України визначають параметри соціальної

відповідальності відповідно до її чотирьох проявів: економічна, соціальна, екологічна та інформаційна. У результаті має місце складна лінія соціальної відповідальності організацій залізничного транспорту: в області економічної діяльності (стійке зростання та надання якісних послуг); в області екологічної діяльності (захист природного середовища та відновлення її ресурсів); в області соціальної діяльності (активна участь у здійсненні соціальної політики); в інформаційній області (надання надійної та перевіреної інформації з дотриманням необхідних вимог безпеки).

Для оцінки відповідності організацій параметрам соціальної відповідальності вченими пропонується застосування методів соціального аудиту. Однак практика функціонування організацій залізничного транспорту визначає ряд особливостей реалізації методів соціального аудиту. По-перше, розвиток соціального аудиту в цьому виді економічної діяльності передбачає його «вбудовування» в систему бухгалтерського обліку, економічного аналізу та внутрішнього контролю. По-друге, відсутність традицій здійснення незалежного аудиту зумовлюють ставлення до соціального аудиту як до комплексу внутрішніх контрольних заходів. По-третє, методологія соціального аудиту повинна спиратися на інформаційні можливості бухгалтерської, податкової, статистичної звітності організацій залізничного транспорту і враховувати багаторівневий характер узагальнення інформації про результати їх діяльності.

Для визначення мети соціального аудиту відповідно до його предметної області необхідне розкриття інтересів зацікавлених сторін. На наш погляд, формування інформації для оцінки дотримання інтересів споживачів послуг організацій залізничного транспорту, працівників і територіальної громади є основною метою соціального аудиту, досягнення якої передбачає адаптацію методів фінансового аудиту та розвитку інструментарію соціального аудиту (рис. 1).

Дослідження ролі соціального аудиту в системі контролю економічних суб'єктів, аналіз діяльності організацій залізничного транспорту дозволяють розглядати соціальний аудит як обліково-аналітичне забезпечення діяльності організації (рис. 2).

Аналіз підходів до визначення сутності соціального аудиту, його мети, завдань, предметної області дозволив нам уточнити його визначення.

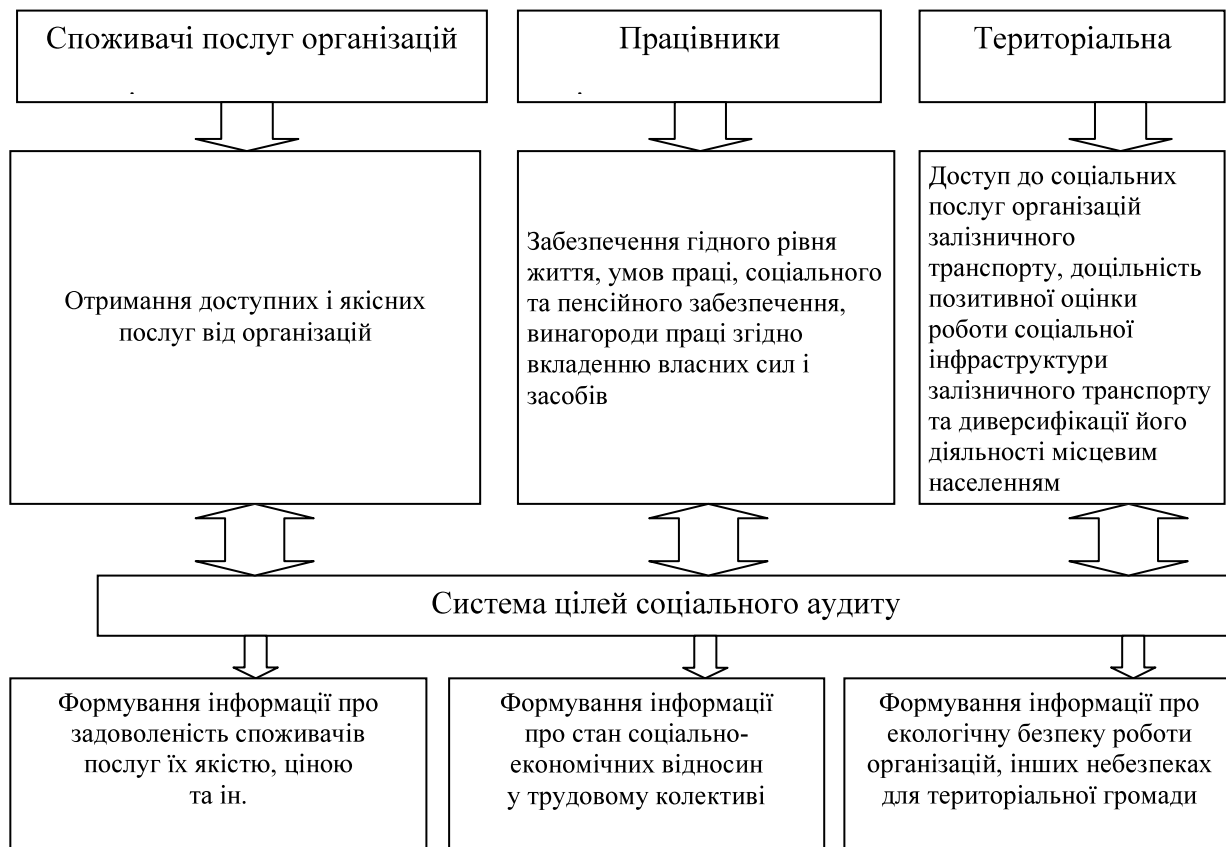

Рис. 1. Формулювання мети соціального аудиту відповідно до потреб зацікавлених сторін

Під соціальним аудитом організацій залізничного транспорту слід розуміти проведення комплексу контрольних-аналітичних заходів, що забезпечують її керівництво інформацією, призначеної для оцінки задоволеності зацікавлених сторін (споживачів послуг організацій залізничного транспорту, працівників, територіальної громади), а також внеску організації залізничного транспорту у вирішення соціальних, економічних та екологічних проблем своїх працівників місцевого населення.

Рисунок 2 дає уявлення про роль соціального аудиту в системі обліково-аналітичного забезпечення діяльності організації залізничного транспорту.

Наше дослідження виявило чинники, що перешкоджають розвитку методології соціального аудиту діяльності організацій залізничного транспорту.

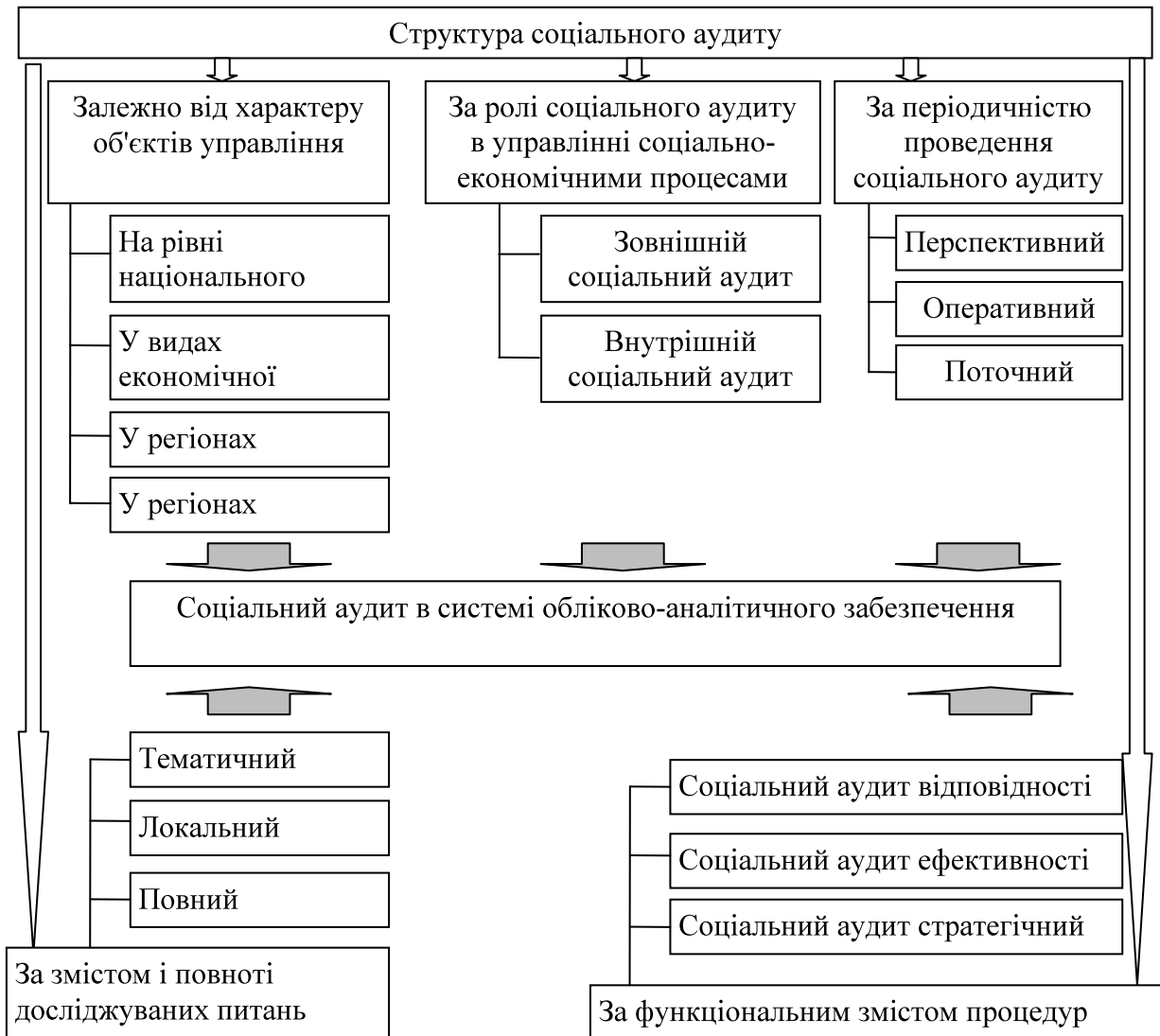

Рис. 2. Соціальний аудит в системі обліково-аналітичного забезпечення діяльності організації залізничного транспорту

По-перше, не розроблений комплексний підхід до визначення предмета, мети, завдань та інших параметрів соціального аудиту, які традиційно виступають в якості основи для розробки методики. По-друге, не визначені особливості розвитку інформаційної основи соціального аудиту в умовах відсутності регуляторів щодо формування та застосування соціальної звітності вітчизняних компаній. По-третє, відсутня методичне забезпечення соціального аудиту організацій залізничного транспорту, враховуючи комплексний характер впливу його результатів на перспективи їх взаємодії із зацікавленими сторонами. По-четверте, висока ступінь суб'єктивності, характерна для оцінки параметрів соціальної сфери, вимагає розробки аналітичного інструментарію, застосування якого забезпечує об'єктивність результатів реалізації аудиторських процедур. Для вирішення перерахованих проблем і

формування методичної основи соціального аудиту ми виділяємо аналітичні процедури, які, на відміну від детальних тестів, здатні в комплексі відобразити ступінь збалансованості результатів підприємницької та соціальної сторін функціонування організацій залізничного транспорту.

У таблиці 1 представлені особливості діяльності організацій залізничного транспорту та їх вплив на характер аналітичних процедур соціального аудиту.

Таблиця 1. Особливості діяльності організацій залізничного транспорту та їх вплив на характер аналітичних процедур соціального аудиту

<i>Особливості діяльності</i>	<i>Підстави впливу на склад аналітичних процедур</i>
Багатогалузева діяльність	Здійснення у межах однієї юридичної особи різних видів економічної діяльності визначає необхідність організації окремого обліку доходів, витрат та інших показників для оцінки ефективності соціальної і господарської діяльності
Територіальна розрізненість	Необхідність формування інформації за сегментами діяльності з урахуванням географічного розташування
Склад зацікавлених сторін	Формування і використання системи показників і критеріїв для оцінки задоволеності сторони, яка може впливати на діяльність або відчувати на собі вплив від діяльності організації
Традиції ретроспективного контролю	Необхідність формування системи показників, які забезпечують результативність поточного, попереднього і подальшого контролю
Оптимізація податкового навантаження за рахунок застосування спеціальних податкових режимів і розподілу діяльності між окремими юридичними особами	Необхідність виділення показників, що характеризують податкове навантаження і визначають внесок організацій залізничного транспорту у формування бюджету територіальної громади, регіону, держави
Організація бухгалтерського обліку та формування бухгалтерської звітності	Вищестояща організація формує зведену звітність, яка об'єднує показники господарської і соціальної діяльності нижчестоящих організацій, укрупнює показники і забезпечує їх порівнянність із даними Державної служби статистики України

У результаті систематизації проблем розвитку методичного забезпечення соціального аудиту, дослідження характеристик діяльності організацій залізничного транспорту нами уточнено поняття «аналітичні процедури». Під аналітичними процедурами соціального аудиту діяльності організацій залізничного транспорту розуміється виявлення, аналіз і оцінка фінансової та нефінансової інформації, сформованої в результаті дослідження найбільш суттєвих показників, їх співвідношень,

незвичайних відхилень, викликаних наявністю явною причинно-наслідкового зв'язку між показниками, що характеризують предметну область, цілі і об'єкти соціального аудиту, і ступенем задоволеності зацікавлених сторін: споживачів, працівників, місцевого населення.

Виявлені особливості діяльності організацій залізничного транспорту, зміст аналітичних процедур соціального аудиту дозволили нам систематизувати вимоги, пропонувані до аудиторським доказам (табл. 2).

Таблиця 2. Вимоги до системи доказів, отриманих в результаті аналітичних процедур соціального аудиту

<i>Вимога</i>	<i>Параметри аудиторських доказів, отриманих в результаті аналітичних процедур</i>
<i>1</i>	<i>2</i>
Достовірність	Джерелами аудиторських доказів є інформація бухгалтерської, податкової та статистичної звітності організацій залізничного транспорту
Повнота	Аудиторські докази систематизовані за елементами предметної області соціального аудиту, стадіях аудиторського процесу, інформаційній основі Проміжні факти, встановлені при реалізації процедур аудиту відповідності, уточнюють висновки, отримані на етапі попереднього планування та аналітичних процедур ідентифікації організації Висновки, сформульовані за результатами аналітичних процедур аудиту відповідності, уточнено та структуровані при оцінці параметрів аудиту ефективності: результативності, продуктивності, економічності Докази, систематизовані в результаті аналітичних процедур аудиту відповідності та ефективності, розглядаються як інформаційна основа стратегічного аудиту Система аудиторських доказів, сформована в результаті реалізації аналітичних процедур соціального аудиту, виявляє напрямки розвитку обліково-аналітичного забезпечення діяльності організацій залізничного транспорту Напрямки розвитку обліково-аналітичного забезпечення діяльності організацій систематизовано щодо розкриття інформації у звітності і облікової політики
Надійність	Докази, отримані в результаті аналітичних процедур соціального аудиту, пов'язані його метою – оцінкою задоволеності зацікавлених сторін єдиної інформаційної основою, характером якісних і кількісних аналітичних процедур

Продовження таблиці 2

1	2
Узгодженість	Аналітичні процедури систематизовані відповідно до предметної області, об'єктів, мети соціального аудиту та узгоджені в результаті наступності висновків і розвитку обліково-аналітичного забезпечення за логікою: показники, які характеризують предметну область – контрольовані параметри – форми бухгалтерської, статистичної та податкової звітності – обсяг розкриття інформації про соціальної діяльності – положення облікової політики
Однозначність	Можливість формулювання об'єктивних висновків на основі значень показників і контрольованих параметрів, механізму інтерпретації, що базується на необхідному обсязі інформації, що підлягає розкриттю у звітності організації залізничного транспорту

У сучасних умовах отримати економічну вигоду можливо, тільки якщо вдається до межі мінімізувати соціальні ризики. Практика показала, що витрати на соціальний аудит дуже швидко окупаються, тобто не загрожують економічній вигоді. Висока якість продукту, його інноваційний характер, позитивний імідж підприємства – сьогодні це ключові фактори у конкурентній боротьбі. І тут інформація, яку дає соціальний аудит, необхідна для раціонального управління потенційними можливостями персоналу.

Висновки. 1. Інтеграція методів аудиту відповідності, ефективності, стратегічного аудиту забезпечує комплексну оцінку соціальної політики організацій залізничного транспорту щодо потреб зацікавлених сторін, її доцільності з позиції узгодженості з економічною політикою організацій залізничного транспорту, а також дозволяє сформулювати об'єктивну оцінку задоволеності споживачів, працівників і територіальної громади. Застосування аналітичних процедур соціального аудиту суттєво збагачує обліково-аналітичне забезпечення діяльності організацій залізничного транспорту, так як сприяє підвищенню інформаційної прозорості їх функціонування, дозволяє виявляти найбільш значимі аспекти соціальної діяльності і повніше відображати їх у системі звітності.

2. Соціальний аудит є перспективною сферою розвитку соціального управління, яке не тільки торкається бізнес-структур, а й має інноваційний ефект по відношенню до державної соціальної політики. Успіх соціального аудиту залежить від того, наскільки результати процедур вписуються в існуюче прагнення національних та регіональних політичних і ділових еліт

закріпити свої позиції в контексті посилення керованості України та регіонами. Соціальний аудит як спосіб всебічної та об'єктивної оцінки стану соціальних відносин на різних рівнях дозволяє виявити потенційні загрози погіршення соціального клімату, розкрити резерви розвитку людських ресурсів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Воловик О.А. Социальный аудит в муниципальном образовании / О.А. Воловик // Вестник Северного (Арктического) федерального университета. Серия «Гуманитарные и социальные науки». – Архангельск, 2012. – № 3 – С. 47–50.
2. Воловик О.А. Виды и функции социального аудита / О.А. Воловик // Вестник Поморского университета. Серия «Гуманитарные и социальные науки». – Архангельск, 2010. – № 5 – С. 39–42.
3. Зерчанинова Т.Е. Процедура социального аудита деятельности органов местного самоуправления городских округов / Т.Е. Зерчанинова // Социум и власть. – 2010. – № 4. – С. 21–25.
4. Муратова А.Р. Социальная ответственность как основа развитой рыночной экономики / А.Р. Муратова, С.Н. Трунин // Российское предпринимательство. – 2009. – № 12 Вып. 1 (148). – С. 18–23.
5. Новикова И.В. Развитие партнерских отношений в социальной сфере российской экономики / И.В. Новикова // Российское предпринимательство. – 2010. – № 10. Вып. 2 (169). – С. 50–54.
6. Осипова Т.В. Социальный аудит как инструмент системы социального партнерства / Т.В. Осипова // Креативная экономика. – 2009. – № 9 (33). – С. 48–51.
7. Попов Ю.Н. Социальный аудит / Ю.Н. Попов [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.ng.ru/scenario/2009-05-26/12_audit.html?insidedoc.
8. Резниченко Д.В. Социальный аудит деятельности местных администраций: диссертация ... кандидата социологических наук : 22.00.08 / Д.В. Резниченко. – Екатеринбург, 2004. – 160 с.
9. Социальный аудит способствует эффективному регулированию социальных отношений [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://chelt.ru/2007/8-07/s_audit-807.html.
10. Социальный аудит: учеб. пособие / Под ред. А.А. Шулуса, Ю.Н. Попова. – М.: Издательский дом АТИСО, 2008. – 620 с.
11. Тер-Акопьян В.А. Социальный аудит и социальное регулирование : автореферат дис. ... доктора философских наук : 09.00.11 / В.А. Тер-Акопьян ; Юж. федер. ун-т. – Ростов-на-Дону, 2011. – 52 с.
12. Хавалиц В.И. Сущность и значение социального аудита / В.И. Хавалиц [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.be5.biz/ekonomika1/r2009/2187.htm>.